

עיונים והערות פרשת דברים-חזון תשפ"ה

מאת מורינו הרב חיים דוב הלוי קעללער זצ"ל

עיקר יסוד הדברים דלהלן כבר נדפס בס' חידקל חלק א' עמ' תט"ז ולהלן ע"ש

מתוך האבילות על החורבן צריכים להתחזק באמונת ביאת המשיח

הדברים המפורשים בתורה הם כוללים כל הדברים שנאמרו ע"י הנביאים, עכ"ל – הרי כתב שמי שאינו מחכה לביאת משיח כופר במה שכתוב בתורה בפרשה דוהיה כי יבאו עליך וגו'. והרי באותה פרשה לא כתוב ולא נרמז שום משמעות אודות שצריכים לחכות לביאת משיח עכשיו, ורק שכתוב שם הבטחה מבוארת שסוף סוף ודאי שיבא משיח. ועצ"ש בלשון הרמב"ם שכתב: אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם, ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל באחרונה, ושם הוא אומר אראנו ולא עתה זה דוד, אשורנו ולא קרוב זה מלך המשיח וכו', עכ"ל, ע"ש – וגם שם לא נרמז כלום ענין לחכות שיבא משיח עכשיו.

ומזה מבואר שכוונת הרמב"ם שכל מי שאינו מחכה לביאת משיח כופר במה שכתוב בתורה, היא כמו שהבין החפץ חיים במאמר צפית לישועה (פרק ב'), שזה שכתב הרמב"ם שמי שאינו מחכה לביאתו נחשב כופר, היינו שמתייחס ממנו מאיזה סיבה שהיא, שרק אז כופר הוא במה שכתוב בתורה שהבטיחה במקומות הנ"ל שעתיד מלך המשיח לבא בודאות, והיינו שמי שמאמין שהיה אפשר לנו פעם לזכות לביאת משיח אבל כבר עבר הזמן או שמרוב עוננו נענשנו ששוב לא יבא, ומשום כך מתייחס מביאתו ושוב אינו מחכה – פי' אינו ממתין בתקוה שעתיד הוא לבא בודאות – זהו כפירה במה שכתוב בתורה שעתיד הוא לבא בודאי, וכמו שכתוב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא ולא יאחר, ע"ש באריכות בדברי הח"ח, כן מבואר היטב אחר העיון בפשט משמעות לשונו ביד חזקה.

[א.ה. כשפירסמתי מאמר זה בשנת תש"פ נשאלתי על לשון "אחכה לו בכל יום שיבא", דנקט השואל שלשון זה משמע שמקווה ומצפה בכל יום שיבא היום ולא רק להמתין בתקוה שיבא בכל זמן שיהיה בין היום בין למחר בין לאחר זמן. ולא יכולתי לשאול את פי מו"ר זצ"ל שהיה חולה, אבל עיינתי בספר חבקות שכתוב שם (ב, ג) אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא ולא יאחר, ופירש שם הרד"ק בכוונת

ואמנם צריכים לברר מהו גדר חובת האמונה בביאת משיח.

דברי הרמב"ם שכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו

מחכה לביאתו כופר בתורה ובמשה רבינו

כתב הרמב"ם רפי"א מהל' מלכים וז"ל: המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד ליושנה לממשלה הראשונה, ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל כו', וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו, לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר, אלא בתורה ובמשה רבינו, שהתורה העידה עליו שנאמר ושב ה' אליך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וגו' אם יהיה נדחך בקצה השמים וגו' והביאך ה', ואלו הדברים המפורשים בתורה הם כוללים כל הדברים שנאמרו ע"י הנביאים וכו', עכ"ל, ע"ש.

ביאור דברי הרמב"ם שכל שאינו מחכה לביאתו הוא

כופר

ויש טועים בהבנת דברי הרמב"ם, וא' מטעיות שלהם הוא שאמרו שמה שכתב הרמב"ם שצריך לחכות לביאתו (ומי שאינו מחכה הריהו כופר) היינו שצריך להאמין שיבוא מיד, ומזה יצא שמכריזים שרוצים משיח עכשיו, שלדעתם זהו קיום חובת אמונה בביאת משיח. והנה לדבריהם נמצא שכל מי שהאמין באמונה זו שיבא משיח תיכף ומיד – בכל הדורות שלפני דורנו – האמין בדבר שקר, שהרי לא בא משיח תיכף מיד בכל הדורות שעברו. ומלבד זה, בטעות זו הם פוסלים לרוב ישראל שהם בכלל הכופרים ואין להם חלק לעוה"ב, שמי הוא (מבלעדי הטועים בעצמם) שמאמין שיבוא משיח מיד.

ואמנם הרמב"ם הזכיר רק שצריך לחכות לביאתו, ולא כתב שצריך לחכות שיבוא מיד עכשיו. וכן מבואר היטב מהמשך לשונו שם. שהנה כתב וז"ל: וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו, לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר, אלא בתורה ובמשה רבינו, שהתורה העידה עליו שנאמר ושב ה' אליך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וגו' אם יהיה נדחך בקצה השמים וגו' והביאך ה', ואלו

עיונים והערות פרשת דברים-חזון תשפ"ה

התרגום שם ש"חכה לו" היינו לחכות שיבא הגאולה בזמנו הראוי כשיגיע הקץ (ע"ש דהיינו הגאולה מגלות בבל), ולא רמז שם כלל שפירושו היינו לחכות ולקוות שיבא היום ממש, וכן לשונות המצודות והמלבי"ם שם (שפירשו הענין גם לענין גאולה השלימה בביאת משיח) מורים כזה שלשון "חכה לו" היינו להמתין בתקוה שיבא בזמן הראוי בקץ האמיתי, ע"ש ודוק היטב.]

ופשיטא שמכלל האמונה והחיכוך לביאת משיח הוא שאפשר הוא שיבא אף היום, וכן מצינו בחז"ל שחששו להלכה שיבוא הקץ תיכף ומיד, ע' עירובין (מג, א – מג, ב) הריני נזיר ביום שבן דוד בא אסור לשנות יין כל ימות החול, דילמא אתי, ע"ש, וע' ראש השנה (ל, א) ובסוכה (מא, א) מהרה יבנה המקדש לענין תקנת ר' יוחנן בן זכאי שיום הנף כולו אסור בחדש (א.ה. וע' תענית יז, א וצ"ע). וע' סנהדרין (צח, א) במשיח דיתיב אפיתחא דקרתא ביני עניי סובלי חליים, דמתיר וקושר רטיותיו אחד אחד ולא כולן ביחד, דאמר דלמא מבעינא דלא איעכב, ע"ש – הרי ששייך שיבוא תיכף ומיד, וא"כ פשיטא שמכלל החיכוך הראוי לכל בן ישראל הוא לקוות אולי והלואי יבא היום ועכשיו.

והרי אומרים בנוסח תפלתנו "כי לישועתך קיינו כל היום", והיינו העבודה הנעלה של צפיה לישועה, ואכן עתידים כולנו לישאל בשעת הדין לעתיד "צפית לישועה" (שבת לא, א), שמזה מבואר שהוא עבודה חשובה ומחוייבת. וידוע שהחפץ חיים הצטיין מאד בענין צפיה לישועה (ועצ"ש במאמר הנ"ל) וכן בדורנו המשגיח הג"ר נתן וואכטפויגעל זצ"ל.

אבל אין זה לומר שמי שאינו מצפה לישועה הוא כופר, וכמו מי שאינו קובע עתים לתורה ומי שאינו נושא ונותן באמונה (הנזכרות במס' שבת שם ששואלין אותו עליהם בשעת הדין, ע"ש) אינו כופר – ואע"פ שחסר לו מעלות נחוצות וחשובות. אלא לענין עיקר האמונה בביאת משיח אין אחד כופר אא"כ מתייחס מביאתו כדברי הח"ח הנ"ל וכמו שנתבאר בלשון הרמב"ם.^א

[א.ה. כל זה העלה מו"ר זצ"ל ע"פ העיון שלו כדרכו בקודש בכל סוגיא מסוגיות הש"ס ובכל מאמר ממאמרי הרמב"ם לעיין בלשונו ולהבינו כמשמעות הפשוטה ממתק לשונו שם. ואחר איזה שנים נודע לו המימרא שאומרים בשם הגרי"ז שכל מי שאינו מצפה לישועה בכל יום ובכל רגע ורגע אולי יבא עכשיו היום, הוא בכלל "אינו מחכה לביאתו" ובכלל כופר הנזכר בדברי הרמב"ם. ובס' חידקל הנ"ל העיר מו"ר זצ"ל כמה הערות על מימרא זו כדרכה של תורה ובפרט מה שהעלה שלא כזה מפשט לשון הרמב"ם ומפשט לשון החפץ חיים הנ"ל, ובהיות שרוכש מו"ר זצ"ל רוב הדרת כבוד ומורא למאד לדברי מרן הגרי"ז החליט שאינו מביין דבריו וחבל על שלא זכינו לברר אצל מרן זצ"ל סוף עומק כוונת לשונו. עכשיו ראיתי שנדפס המאמר בשיעורי חומש להגרמ"ד זצ"ל בן מרן הגרי"ז פ' קרח, וגם שהדפיס הרב מ. מ. שולזינגר זצ"ל כמה וכמה מכתבים לברר וליישב דברי מרן הגרי"ז. וש"מ בעלון השבוע מהגר"ר משה שטרנבוך שליט"א שהבין בדעת הרמב"ם כמו"ר זצ"ל והביאו עוד גדולי זמננו שהבינו כן.]

(א) ואדרבה שמי שמאמין שתובע שיבא משיח עכשיו עובר הוא על השבועה שלא ידחקו את הקץ, ע' כתובות (קיא, א) ע"ש פרש"י וע' מד"ר שיר השירים (פרשה ב' אות ז') – והארכנו בזה בס' חידקל הנ"ל ע"ש.